

ZÁGOREC-CSUKA JUDIT

SIVATAGI SZÉLBEN

Szemes Péter

A sivatag vadvirága

(Zágorec-Csuka Judit *Sivatagi szélben*
című kötetéről)

Két önálló verses- (Viharverten, 1997; Kiűzve az Édenből, 2003), több műfordítás- és tanulmánykötetet követően a tavalyi év végén jelent meg Zágorec-Csuka Judit új, *Sivatagi szélben* című könyve. Az elmúlt nyolc esztendőben keletkezett saját költeményeket és kortárs szlovén költőktől fordított lírai műveket egybefoglaló kiadvány a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület és a Kapcai Helyi Közösség közös kiadásában látott napvilágot.

Mielőtt a korpusz darabjainak vizsgálatára térnénk, szükséges három komoly, a jövőre nézve talán megszívlelendő kritikai megállapítást tennünk. Mindenek előtt nem túl szerencsésen sikerült a fedél illusztrációjának megválasztása, hiszen az idegenséget, kietlenséget asszociáló sivatag és a benne fújó, előrejutást nehezítő, vagy akár enyhét adó szél sehogy sem egyeztethető össze a dús vegetációt megidéző, otthonosság-érzést keltő pipacsokkal teli, zöldellő búzamező képével. A kapcsolódó *Pipacsok* című versben is (kép)zavart keltő a homoktengerben kóróvá száradó piros virág megjelenítése. A kötetindító, felütés-jellegű írás (*Mire van szüksége a költőnek?*) sem illeszkedik

a versek hangvételéhez. Egyrészt „magyarázom a bizonyítványom”-jellege van, amire egy tehetséges szerzőnek, amilyen Zágorec-Csuka Judit, nincs szüksége, másrészt itt és a pályatársaknak dedikált szövegek esetében is felesleges és valamifajta vélt kiválasztottság látszatát kelti az alkotói mivolt hangsúlyozása. Azt ugyanis, hogy ki költő, nem önmeghatározás és nem is mások akként való definiálása dönti el, hanem az, hogy az adott alkotó megfelel-e a jelzett fogalomnak, azaz minőségi műalkotásokat hoz-e létre. Attól még, hogy valaki bizonyos szövegeket konstruál, nem művész, az ilyen önkényes (ön)meghatározás pedig főként a dilettánsok esetében gyakori és ott sem szimpatikus. S ugyancsak a műkedvelő – néha sajnálatosan szorgos, sokkötetes – írogatók kedvelt szokását idézi a találó, frappáns cikluscímek helyett egy-egy saját idézet megadása is. Mindezek alkalmazása különösen annak fényében lehet érthetetlen és zavaró az olvasó számára, hogy a kötetbe válogatott versek döntő hányada jól megírt, élvezetes alkotás, vagy az eredeti értékeit teljes mértékben visszaadó, kiválóan megválasztott átültetés.

A *Sivatagi szélben* mintegy félszáz saját költemé-

nyéből az első három egység részben a nyitódarab (*Jézusnak*) szellemiségét követi. Keresztény hitének megvallása érezhetően kiemelten fontos identitásteremtő gesztusa a szerzőnek. A szakrális minőséggel való összekapcsoltság, a transzcendenshez fűződő bensőséges viszony kinyilvánítása ugyanis ismételten lehetőséget biztosít az alkotó „én” és a valós értékek ismerete, birtoklása nélküli, szinte „csak vegetáló” „ők” elkülönítésére. Ez a fajta elhatárolás mindazonáltal nemcsak formailag, de tartalmilag is jobban sikerült a fenténél.

A máso/ikaktól történő ilyen jellegű elkülönböz(őd) és, az egyediség erőteljes hangsúlyozása ugyanakkor természetesen a *magány* érzését hívja elő (*Nap*) – ami Zágorec-Csuka Judit lírájának általánosan is egyik meghatározó motívuma. Az ártó szándékú külső erők elől a szubjektum számára a lélek csodás univerzuma nyújt menedéket (*Láthatatlan virágbontás*), a gazdag belső világba vezet visszavonulási útvonal, az kínál rejtőző-helyet (*Bújji el, Kitáguló idő, A Nilus csendjében*). S e világ mélyén nemcsak a Fény (*A labirintus vége*), de a számára rendelt szerető társ, a Másik is vár rá. Nem véletlen, hogy eljutni oda, maga a beteljesülés. A magányosság negatív festését így nem csupán a külső világtól való elszigetelődés, de a beteljesüléshez vezető út megtételének sajnálatos hosszúsága, a várakozás örömtelensége is egyértelműen kiváltja (*Amikor eltávolodsz, Kétely, Duális vonzat, Sodrásban, Éj*).

Végül: az önmagához-érkezés egyúttal Hozzá és a Másikhoz érkezés is. Nem csoda, hogy a kötet különös értékét képező asszonyi szerelem-verseiben – melyek kiválóan illeszkednek a műfaj klasszikus (többek közt Török Sophie, Lesznai Anna, Szécsi Margit, Szabó Magda, Takács Zsuzsa neve által fémjelzett) hagyományaihoz – mindketten jelen vannak (*Titok, Karácsonyra, Acsoda, Sivatagszélben*). Legpregnansabban talán az *Azt akaromban*:

„(...)

Azt akarom, hogy társam légy,
mint a csillagok a Holdnak.

Azt akarom, hogy úgy szeress,
mint Nap melegét a virágok.

(...)

Azt akarom, hogy legyen egy
utad hozzám, s ne verj engem
végtelen fájdalommal.

Azt akarom, hogy igazi Fény legyél,
hatalmas szívemet perzselő Láng,
örök zene.

Uram, te nyitottad szerelemre
szemem, ne tegyél vakká,
legyen ez a szerelem mégis
akaratom szerint.”

„Az ősi humusz, belőle nőttem én / belé is süppedek” ciklus darabjai családtagoknak, barátoknak, pályatársaknak, történeti elődöknek dedikált versek. Közülük az előző egység férjnek ajánlott *Útközben Hozzám* című költeménye mellé rendelhető a földhöz és Jézushoz egyaránt közeli, paraszti nagypapa, Csuka József emlékének (*Családi album*), valamint a két gyermeknek, az édesanyja sorsával sajátos összefonódásban élő Ádámnak (*Jajajajajaj*) és a mesék királyfiának, Dávidnak (*A dalia*) szentelt írás. S a familiáris viszony játékba hozása egy előképet is megidéz: a szerző verssel tiszteleg a költő és hadvezér testvére, a Wesselényi-összeesküvésben való részvételéért kivégzett Zrínyi Péter (*Epilógus*), és leánya, a munkácsi hős, Zrínyi Ilona (*Hőstett*) történelmi, emberi nagysága előtt. Utóbbi beemelése nemcsak a térséghez kötődő, az élet különböző területein meghatározó – általában kevésbé elismert – női teljesítményekre hívja fel a figyelmet, de a sokat szenvedett grófnő alakja, a Miaszonyunkkal, Szűz Máriával együtt (*Mária, glória, Zarándoklat*) általánosan a női sors megtestesítőjévé is válik. Nem véletlen, hogy az ajánlott szöveggel megtiszteltettek között találjuk az első jelentős muravidéki költőnőt, Bági Zsuzsát (*Útravaló nélkül*), pályatársait, Rozsmán Erzsébetet (*Keressétek, ki vagytok*) és Svetlana Makarovičot (*Zarándoklat*), kollégáját, a könyvtáros Kepe Klárát (*Alkonyat*), valamint a kiváló nyelvész Bernjak Erzsébetet (*A tükör*) is. Míg a férfi alkotókkal ugyancsak összeköt a lokális determináltság, a híd-szerep felvállalásával is járó, kisebbségi létállapot közös megélése. Így kerül a fentiek mellé Vljaj Lajos (*Ősi humuszban*), Szúnyogh Sándor (*Tavasvárás*),

Varga József (*Mégis mindegy*), Gábor Zoltán (*Búcsú*), Bence Lajos (*A szomorúság megmarad*) vagy éppen Halász Albert neve (*Megmaradok fénynek*). S ha naponta tapasztalja is, hogy a múlt egyre távolabbi fényéhez mind nehezebb visszatérni (*Vissza, vissza*), hogy már nem hajol meg senki a búzamezők előtt, hogy nem gyúlnak pásztortüzek, „nincs tavaszvárás”, s a mobiltelefon sípszava jelzi csak a szülőföldre térést, mégis tudja, érzi:

„a haza ott, ahova naponta
bekopogok, zárt ajtók
közt kutatva, újra és újra,
valahol messze az anyaméhtől,
s közel a földhöz, valahol
az ismerőség és az ismeretlenség
határán, valahol a lelkemben,
ott belül, kútjaim mélyén,
tulipános kertemben, kék
felhők alatt, valahol
a vérereim folyása
irányában...”
(*Vihar után*)

Vagy Radnóti ismert sorait parafrázálva (*Én már tudom*), fortissimóban:

„Én már tudom, hogy nekem e tájék mit jelent,
szülőházát, határnélküli, de határokkal mégis
szétszedett
mezsgyét, gyermekkorom magyar nyelvben
megőrzött
világát, ha itthon vagyok, velem alszik az
otthonalanság
világa, Munkácsról Huszt váráig terjed, és a
Muravidék
a bölcsője,
felnevelő szülőföldem, a térkép kitágul, és tudom,
hol lakott
itt
Vlaj Lajos, Szúnyogh Sándor és Márai Sándor is
otthon-
talanul,
és tudom, hol van Žagubica és Abda, az Erőltetett
menet
útja,
a Balkán és az anyaföld, édesapám búzaföldje, s a
sírok
közt anyám...”

A jeles szerkesztőnek, irodalomtörténésznek, Franci Justnak ajánlott, beszédes című *Hidak* már átvezet a kötet harmadik nagyobb egységéhez, a műfordításokhoz. Zágorec-Csuka Judit ugyanis a kortárs szlovén irodalom értő tolmácsolójaként jelentős szerepet játszik a magyar olvasók által kevésbé ismert alkotók, felfedezésre érdemes művek bemutatásában is. Ennek szövegnyomai a jó érzékkel válogatott, a saját versek tematikájához, hangvételéhez illeszkedő átültetések. A szent minőség, az „istenhez” való személyes viszony jelenik meg Tine Mlinarič (*Ima*), illetve Štefan (*Nyújts kezet a fénynek*) és Zdenko Huzjan (*Csatlakozás*) írásaiban, míg ugyanez mintegy panteisztikus módon a természettel, a tájjal kapcsolódik össze Erika Volknál (*Fehér fa, Imádság*), a főként festőként számon tartott Suzanne Király-Mossnál (*A fehér lepke*) és – talán legszebben – Valerija Vrenkonál (*Reggel a tónál, Muravidéki tündér*). Robert Titan Felix (*Álmok, Valahol ott*) és Lučka Zorko /Titan/ (*Oltár*) versei a tünékeny pillanatok, elvesző értékek megőrzésének fontosságára figyelmeztetnek, míg Aleš Debeljak (*Magyarország, közel és magányosan, Tíz év múlva*), Dušan Šarotar (*A fiam háza*) és Neža Maurer (*Állomások, A szénszáritó állvány*) helyekhez, dolgokhoz kötik az emlékezés, az emlékezet fonálát. A múlt idő megállítása, egy-egy pillanat kimerevítése nemcsak Robert Titan Felix fent említett muravidéki szövegében (*Valahol ott*) jelenik meg, de Olga Paušičnál is (*Percek*), Klarisa Jovanović alkotásaiban ugyanakkor – ezzel szemben – az elmúlás szükségszerűsége, az ellene való küzdés értelmetlensége artikulálódik (*Az ujjad begyével ásol, A végén elterülsz, névtelenül*). De ahogy a fordító saját verseiben, a szakrálishoz közeledés mellett a szerelem az, ami ez esetben is kiutat jelent a sötét színekkel festett világból. Ahogy Suzanne Király-Moss fehér lepkéje száll a sötétségben a biztonság felé, úgy repülnek talán kevésbé sikerülten Tine Mlinarič (*Szerelem*), annál inkább Milan Vincetič (*Románok*) és Feri Lainšček (*Közelség*) sorai a Másik felé. Utóbbi, egyfajta maszkulin párjaként, a jelenlét bizonyossága által mintegy kiteljesítve a szerző szerelmi asszonylíróját, így ír (*Mindig első*):

„Mindig elsőként jöttél felém,
az út az ismeretlenbe vezetett,
az árnyékom ravaszon bújik
el a rám telepedett éjszakában.

Mindig elsőként hoztad el nekem
a Napot és a reggeli csókod ízét,
melegen hömpölyög közénk a
harmatcsepp, hogy hűsleges
legyen az ígéreted.

Mindig elsőként érezted meg
a vihart, és azt, hogy félek a lepkék
pusztulásától, gondolatod súrolta
az éles széleket, ahova senki sem
utazott el velem.

Mindig elsőként érintetted meg
a bőrömet, amelyet a hangyák
követtek, megtaláltuk a túlpartunkat,
feléje haladva.

Maradt valami köztünk a szónélküliségből,
olyan, mint az álom, mindketten
hallgatva hiszünk benne.”

Zágorec-Csuka Judit új verseskötönyve, a bevezetőben említetteket leszámítva, tartalmas és igazán jól szerkesztett kötet, melynek különös értéket biztosítanak a beválogatott műfordítások. A muravidéki magyar irodalom jelenkori folyamának egyik legsokoldalúbb alkotójaként bátran nyúl egzisztenciális és nemzeti(ség) i sorskérdésekhez, ugyanakkor érdekes kísérlet lenne lírájában a női szerepek (szerelmes asszony, hitves, anya) megjelenítését összevetni akár a térség más költőnőinek (mint Bági Zsuzsa, Nagy Zsuzsa, Pécsi Gabriella, Karáth Anita) hasonló szerepábrázolásaival is. Reméljük, a megelőző kötetek és a *Sivatagi szélben* erősségeit kibontva, tovább izmosítva folytatja megkezdett útját, s azt is, hogy következő verseskötönyvét már egy jelentősebb kiadó figyelmének, gondozásának köszönhetően vehetjük kézbe.

(*Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2011.*)

Kelemen Benő Benjámin munkája a "Bizonyos foltok" című kiállításáról

